

HISTORISCHE KRING

voor noordelijk Hunsingo

HALFJAARLIJKS BERICHT

ISSN 0928 - 5652

no. 13 september 1996

INHOUD

Mededelingen van het bestuur	pag. 2.
Bijeenkomst met de donateurs	pag. 2.
Van de redactie	pag. 2.
Presentatie van het boek "Historie van Usquert"	pag. 2.
Cursus "Familie-onderzoek"	pag. 3.
Dag der Groninger Geschiedenis.	pag. 3.
Nieuwe boeken.	pag. 3.
Rijksarchief en Gemeentearchief in Groningen beperken dienstverlening.	pag. 4.
Cursus "Bewoningsgeschiedenis voor Groningen en Drenthe.	pag. 5.
Acta consistorii Warffumensis, deel 4, door C.G. Reinders	pag. 6.
Tuinieren in Oude Tijden, deel 2, door M.A. Holtman	pag. 8.
Meer dan 20 Eeuwen Stitswerd bekeken, deel 2, door M.A. Holtman	pag. 10

REDAKTIE

M.Th. ten Bos, mw. A.C. van der Werf, J. Toonstra
Redactieadres: Oostervalge 12, 9989 EJ Warffum. Tel. 0595-422318

BESTUUR VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING

J.P.J. Knol, voorzitter,	Postbus 29, 9989 ZG Warffum, tel. 0595-422380
J. Toonstra, secretaris,	Oostervalge 12, 9989 EJ Warffum, tel. 0595-422318
M.Th. ten Bos, penningm,	de Laan 80G, 9981 GR Uithuizen, tel. 0595-431299

M.A. Holtman
C.G. Reinders
mw. A.C. van der Werf
G. Broekhuizen
J.F.B. Zuidema

Er mag geen werk uit dit blad worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

DONATEURSBLIJENKOMST

De najaarsbijeenkomst wordt gehouden op vrijdag 25 oktober 1996 's avonds om 8 uur in hotel restaurant 't Oldörp; Oldörpsterweg 3, Uithuizen.

Mevrouw E.A.J. van Ast-Boiten uit Groningen zal een inleiding houden over de Groninger klederdracht.

VAN DE REDAKTIE

Voor het voorjaarsnummer 1997 is het volgende schema vastgesteld.

Uiterste datum inzenden copy	week 4	20 - 25 januari
doorlezen en correcties	week 5	27 januari - 1 februari
typen, kopieëren, gereedmaken	week 6-7	3 - 15 februari
verzenden	week 8	17 - 22 februari

Presentatie van het boek Historie van Usquert

Vrijdagmiddag 14 juni 1996 had in het Zielhoes te Noordpolderzijl de presentatie plaats van het boek Historie van Usquert.

Om 4 uur opende de voorzitter van de Historische Kring J.P.J. Knol deze bijeenkomst waar een dertigtal genodigden waaronder de meeste auteurs aanwezig waren. Hij haalde de totstandkoming van dit boek aan. De plannen dateren van 1991 maar eerst begin 1995 kwam de zaak in een stroomversnelling. Voor alle medewerking van auteurs, uitgever en subsidieverleners waren er woorden van dank.

Daarop werd het eerste exemplaar uitgereikt aan burgemeester mr. A.E.J. Smidt van Eemsmond. Deze prees op zijn beurt de Historische Kring voor Noordelijk Hunsingo voor het initiatief.

Het tweede exemplaar was voor eindredacteur Geert Klok die naast zijn drukke werkzaamheden ontzettend veel werk heeft verricht.

Daarna voerde een der auteurs, de heer Kl. Sietsema uit Tietjerk nog het woord. Hij pleitte om een beeld of i.d. als herinnering aan Bernlef aan te brengen in een lege nis in de voorbehuizing van de boerderij Nieuw Helwerd.

De heer C. de Haas uit Usquert bood namens de opgeheven Stichting Het Berlagehuis te Usquert het resterende saldo f 1000,- aan de Historische Kring aan.

Burgemeester Smidt stelt daarop voor dit bedrag te bestemmen voor het bovengenoemde beeld met de mededeling dat de gemeente dan het bedrag zal verdubbelen. De voorzitter zegde toe een en ander nader uit te werken.

Vervolgens kreeg de heer N. Scholma van uitgeverij Profiel uit Bedum het woord. Hij zette de nieuwste stand van zaken in het drukkersvak uiteen. Verder pleitte hij gezien de vele historische verenigingen in de regio voor een gezamenlijke periodiek van die verenigingen.

Hierop sloot de voorzitter deze bijeenkomst waarna het gezelschap nog enige tijd informeel bijeenbleef.

Cursus: Familie onderzoek

Deze cursus wil mensen met belangstelling voor familie onderzoek en ook degenen, die zelf al wat aan genealogie gedaan hebben een gedegen kennis bijbrengen van de mogelijkheden en de cursisten leren vragen bij dit onderzoek op te lossen. Tijdens deze cursus wordt theorie behandeld, maar vooral veel tijd besteed aan het doen van oefeningen in onderzoek.

Op één van de avonden is er een introductie bij het Rijksarchief.

Tijd: 6 lessen van 2 1/2 uur, wekelijks op woensdag van 19.00-21.30 uur.

Startdatum: woensdag 25 september, volgende lessen: 2 okt., 9 okt., 23 okt., 30 okt., 6 nov.

Plaats: studiezaal Gemeentearchief Groningen, Viaductstraat 3a te Groningen

Kosten f 125,- per deelnemer, inclusief alle lesmateriaal

Docenten: mw. E.M. Copper-van Enten, B. Dijkstra, mw. J. van Keulen, J.F. Oldenhuis.

Dag der Groninger Geschiedenis

De dag (middag) der Groninger Geschiedenis van de Cultuur-Historische Vereniging Stad en Lande zal worden gehouden op zaterdag 16 november 1996 van 13.00 - 17.30 uur in het Boschhuis en het Klooster in Ter Apel. Het thema van deze middag is kerkgeschiedenis in Groningen. Deze middag wordt georganiseerd in samenwerking met de Stichting Museum Klooster Ter Apel en zal bestaan uit een lezingenprogramma en een informatiemarkt.

Nieuwe Boeken

In mei 1996 verscheen het boekwerkje "Warffum in oude ansichten, (1915-1965)" deel 2. Een uitgave van de Europese Bibliotheek te Zaltbommel. Het bestaat naast een inleiding, uit 38 oude foto's uit genoemde periode met een beschrijving. Het kost f 32,50 en is verkrijgbaar bij kapsalon RIAN (A. van der Ploeg), Oosterstraat 43, Warffum, (telefoon (0595)423179).

Op 14 juni jl. kwam het boek "Historie van Usquert" uit.

Het boek omvat 20 hoofdstukken vanaf de oudste tijd tot en met de tweede wereldoorlog. Het is voorzien van foto's en kaarten en telt 168 bladzijden. Het boek verscheen bij uitgeverij Profiel te Bedum en de prijs is f 56,50. (ISBN 90 5294136).

RIJKSARCHIEF EN GEMEENTEARCHIEF IN GRONINGEN BEPERKEN DIENSTVERLENING

Vanaf 1 september 1996 zijn de studiezalen van het Rijksarchief in de provincie Groningen en van het Gemeentearchief Groningen op maandag en woensdag gesloten in verband met de voorbereiding van de verhuizing.

Rijksarchief en Gemeentearchief verhuizen in het eerste kwartaal van 1997 naar een gezamenlijk nieuw gebouw. Voorbereidingen daarvoor zijn al lang aan de gang. De afgelopen tijd is ondermeer gewerkt aan de volledige verpakking van alle archieven en verzamelingen. In het laatste halfjaar voor de verhuizing gaat de aandacht ook meer uit naar andere onderdelen van de voorbereiding.

De twee archiefdiensten ontvangen in het nieuwe gebouw bezoekers in één gemeenschappelijke studiezaal. Om te zorgen dat bezoekers en medewerkers daar goed kunnen werken, zal veel tijd worden besteed aan de presentatie van materiaal op de studiezaal, de verdere informatie voor onderzoekers en de kennis van de medewerkers.

In de komende tijd zal het dan ook nodig zijn de dienstverlening te beperken, om tijd vrij te maken voor de noodzakelijke werkzaamheden. Als eerste stap hebben wij besloten vanaf 1 september 1996 de studiezalen van rijks- en gemeentearchief op maandag en woensdag de hele dag te sluiten. Daardoor hebben de studiezaalmedewerkers van beide diensten de gelegenheid gezamenlijk aan de voorbereiding te werken.

Vandaar dat beide diensten ook op dezelfde dagen gesloten zijn, hoewel dat voor sommige onderzoekers nadelig is. Wel is door de keuze van de dagen de overlast beperkt gehouden. Op maandag betreft de beperking een halve dag, omdat beide diensten nu alleen 's middags open zijn. Woensdag is daarna gemiddeld de minst drukke dag. Bovendien blijft zo de openstelling buiten kantooruren (op dinsdagavond en zaterdagochtend) onbeperkt.

In de huidige planning wordt de verhuizing verwacht voor het eerste kwartaal van 1997. Dat betekent dat tegen die tijd met verdere beperking van de dienstverlening rekening moet worden gehouden.

Openingstijden studiezalen Rijksarchief Groningen vanaf 1 september 1996:

Dinsdag	9.00 - 17.00 uur
Donderdag	9.00 - 17.00 uur
Vrijdag	9.00 - 17.00 uur
Zaterdag	9.00 - 12.30 uur

Contactpersoon voor nadere informatie over de beperking van de dienstverlening in verband met de verhuizing: mw. J. van Keulen, tel. Rijksarchief (050)3127347.

CURSUS "BEWONINGSGESCHIEDENIS VOOR GRONINGEN EN DRENTHE"

De seniorenacademie Groningen (Hoger Onderwijs voor Ouderen) organiseert voor 50-plussers een aantal cursussen. Over bovengenoemde cursus vermeldt de studiegids het volgende:

Bewoningsgeschiedenis van Groningen en Drenthe.

drs. R.C.M. Feddema (cursuscoördinator (050-5254008).

Wie wel eens kris-kras door Noord-Nederland reist, zal onder de indruk komen van de grote verscheidenheid aan landschappen en dorpsvormen. De basis voor deze cultuur-historische rijkdommen werd gelegd in een ver verleden door een samenspel van cultuur en natuur.

Deze cursus beoogt inzicht te geven in het historisch krachtenspel tussen menselijke bestaanswijze en het natuurlijke landschap. Wanneer, hoe en onder welke omstandigheden zijn onze oudste dorpslandschappen ontstaan? Op welke wijze werd het oorspronkelijke landschap in cultuur gebracht en geëxploiteerd? Hoe onstonden en ontwikkelden zich de verschillende dorpstypen als wierde, esdorpen en veenkolonie? Welke geschiedenis verschuilt zich achter de havezaten in Drenthe en de borchten in Groningen? Welke invloeden zijn in het huidige landschap nog zichtbaar? Door welke invloeden wordt onze culturele erfenis bedreigt en hoe beheren wij onze oudste cultuur/landschappen? Wanneer al deze vragen door een groep van noordelijke deskundigen zijn beantwoord, kijkt U na afloop van de cursus met hele andere ogen naar dorp en landschap!

Hoorcolleges: Vrijdag 4 oktober t/m 13 december (niet op 25 oktober) van 14.15-16.00 uur. **Werkcolleges:** Vrijdag 11 oktober t/m 20 december (niet op 25 oktober) van 11.15-13.00 uur.

Cursuskosten: Deze bedragen f. 300,— exclusief syllabus (f. 50,—)

Locatie: Academiegebouw, Broerstraat 5, zaal 3.

Hoe kom ik aan de studiegids? U kunt de uitgebreide studiegids "Najaar 1996" inclusief het aanmeldingsformulier afhalen bij het Bureau van de Seniorenacademie danwel schriftelijk, telefonisch of per fax. aanvragen.

Bezoekadres: Oude Boteringestraat 34, Groningen. De bezoektijden zijn:

Maandag t/m donderdag van 10.00-16.00 uur en

vrijdag van 10.00-13.00 uur.

U kunt de studiegids ook schriftelijk aanvragen. Vermeld duidelijk leesbaar uw naam, adres, postcode, woonplaats en geslacht op een (brief)kaart en stuur deze naar onderstaand postadres:

Postbus 72, 9700 AB Groningen. Telefoon 050-3636597, fax. 050-3637266

ACTA CONSISTORII WARFFUMENSIS (4) door C.G. REINDERS

9 januari 1646. Nog steeds is Edzo Fockes de enige ouderling; het consistorie wil nu eindelijk in de vacature voorzien en de pastor van Warffum zal overleg voeren met jonker Johan Sickinge, zodat zondag over een week een nieuwe ouderling kan worden gekozen.

20 februari 1646. Pastor Ubbenius brengt verslag uit van zijn ruggespraak met de jonker en daarna wordt met eenparige stemmen diaken Duyrt Cornelis tot ouderling gekozen en tot nieuwe diaken wordt aangesteld Aycke Frerichs.

26 maart 1646. Er wordt censura morem gehouden en Jacob Schroer, die lang gesuspendeerd was, wordt na getoonde beterschap weer toegelaten. Morgen zullen de beide nieuwe kerkeradsleden in hun ambt worden bevestigd.

24 juni 1646. Hier begint het derde handschrift, geschreven door ds. Adolf Sibelius, in 1646 gekomen van Warffhuizen en overleden in Warffum op 15 maart 1653. Er waren deze keer geen swaericheden en op de nieuwe leden was niets aan te merken, zodat ze werden toegelaten tot 's Heren tafel.

22 oktober 1646. Trijnie Luitjens wordt door ds. Schepel van Breede vermaand vanwege het verzuimen van kerkdiensten; ze belooft beterschap. Nieuwe leden worden toegelaten, alleen de attestatie van Peter Jansen is nog niet binnen.

16 april 1647. Trijnie Luitjens is nog steeds een onregelmatige kerkbezoekster; men zal afwachten of ze deze keer aan het Avondmaal deelneemt alvorens haar opnieuw te citeren. De attestatie van Peter Jansen kwam alsnog binnen. Diaken Aicke Frerichs verzoekt uit zijn ambt te worden ontheven; de kerkeraad heeft daar begrip voor en zondag over een week zal een opvolger worden gekozen, nadat pastor Sibelius met jonker Feyo Sickinge heeft overlegd.

25 april 1647. ds. Sibelius brengt verslag uit van zijn gesprek met de jonker en daarna wordt Peter Jansen met algemene stemmen tot diaken gekozen.

21 juli 1647. Daar er geen bezwaren tegen leven en wandel van Peter Jansen zijn ingebracht, zal hij komende vrijdag in zijn ambt worden bevestigd. Op vrijdag voorafgaand aan de viering van het Heilig Avondmaal, werd een kerkdienst gehouden. Tjaart Bartels wordt wegens dronkenschap voor een keer gesuspendeerd.

20 oktober 1647. Tjaart Bartels heeft beterschap getoond en mag weer aanzitten.

12 januari 1648. Redger Joanes Meinardi zou hebben gezegd dat het consistorie niet juist heeft gehandeld in de kwestie tussen zijn vrouw en de vrouw van redger Egbert Dercks. Hij wordt daarom door het consistorie ontboden, hij verontschuldigd zich, want hij was niet goed op de hoogte geweest en had bovendien minder gezegd dan werd beweerd. Daarmee is de kous af. Er zijn klachten over de ergernis gegeven door Tammo Lubberti en diens vrouw; het consistorie gaat eerst beter informeren en komt a. s. vrijdag weer bijeen.

14 april 1648. Jan Onnes en zijn echtgenote Grietjen zijn ondervraagd door ouderling Edzo Fockes. Ze hadden aan diaken Tammo Lubberti 15 daalders gegeven om voor hen een probleem met de pachters af te handelen. Door bemiddeling van Luitjen backer kon de kwestie echter voor slechts een ducaton worden geregeld en Tammo had de rest van het geld in zijn eigen zak gestoken. Luytjen backer wordt erbij gehaald en verklaarde dat hetselve waerachtig was. Voorts hebben de gebroeders Luytjen en Hendrick backer aan Tammo Lubberti drie daalders rente moeten betalen voor 100 daalders die ze een kwartaal lang hadden geleend, hetgeen neerkomt op een rente van twaalf ten honderd in een heel jaar. Voorts heeft Abel Hoickes van Hermen moltemaker vernomen dat Tammo zwendelt met de belastingceduls van de impost op de swijnen; er zouden ceduls zijn die niet in de boeken zijn verantwoord. Zoiets past niet voor een christen en zeker niet voor een diaken. Zodra Tammo Lubberti weer thuis is zal het consistorie hem ter verantwoording roepen. Vanwege de grote ruzie tussen de gezinnen van redger Meinardi, redger Egbert Dercksen en diaken Tammo Lubberti, hetgeen de rust in het kerspel danig heeft verstoord, zal de pastor loci hen allen aanzeggen zich van het Avondmaal te onthouden.

8 maart 1648. Tammo Lubberti wordt ter verantwoording geroepen, maar doordat alles al zo lang geleden is, kan hij zich een en ander niet goed meer herinneren. Hij weet niet meer hoeveel geld hij van Jan Onnes had ontvangen en ook niet voor hoeveel de zaak met de pachters is afgemaakt. Wel was afgesproken dat Tammo de zaak zou afhandelen en dat alle verdere kosten voor hem zouden zijn. Hiermee in strijd is, dat Tammo achteraf nog een rijder van Jan Onnes eiste, Tammo weet echter niet meer of er een verband was tussen die rijder en de zaak met de pachters. Tammo ontkent dat hij 100 daalders had uitgeleend voor de duur van een kwartaal; de lening werd afgesloten op 20 juni en terugbetaald op Martini (11 november en dat maakt de lengte van de periode tot een kwartaal + 3 weken). Hij had daarvoor derdehalve (2,5) daalder rente gebeurd en een halve daalder schrijf geld. Tammo vraagt Hendrick backer er bij te halen; hem wordt gevraagd of hij de obligatie goed bewaard heeft. Dat was niet het geval, want na de aflossing door hem en zijn broer was het stuk verscheurd. Hij houdt echter staande dat ze voor een kwartaal drie daalders moesten betalen. Van de kwestie met de ceduls weet Tammo niets, hij vraagt Abel en Hermen er bij te halen. Abel houdt staande dat hij het verhaal van Hermen juist heeft overgebracht. Hermen is minder stellig; het is al weer zo lang geleden en hij kan zich niet goed herinneren of hij had gezegd dat Tammo Lubberti tegen hem had gefraudeerd. Het consistorie besluit in de zaak van Jan Onnes, dat pastor Schepel van Breede en ouderling Edzo Fockes hem zullen vragen of hij zeker weet dat er 15 daalders zijn betaald aan Tammo op conditie dat Tammo de zaak geheel zou afhandelen en alle onkosten zou dragen. Daarvan zal in de volgende vergadering verslag worden gedaan. In de tweede zaak beschikt het consistorie alleen over zegswaarden en niet over bewijzen, zodat de Alwetende Richter hierin moet beslissen. Ook in de derde zaak is geen duidelijkheid. Diaken Tammo Lubberti krijgt de vermaning om voortaan zijn boekhouding wat beter bij te houden, zodat anderen hem niet meer ongegrond kunnen beschuldigen. Aanstaande vrijdag zal het consistorie opnieuw vergaderen.

8 november 1648. Enige lidmaten worden vermaand tot trouw, omdat ze zijn weggebleven van de viering van het Heilig Avondmaal, hun verontschuldiging is niet steekhoudend. Egge Reinders is geciteerd, maar bleek niet thuis te zijn. Enige dagen later is hij wel thuis en dan komt Egge alsnog voor de kerkeraad en krijgt de vermaning andere zaken uit te stellen, wanneer het Avondmaal gevierd zal worden. Hij ontkent en zweert er op, dat noch hij, noch zijn vrouw moey Jantje in de Volle Handt hebben belasterd. Zowel hij als zijn vrouw weten niets dan goeds van haar, zoals zijn vrouw reeds aan ds. Sibelius had verklaard.

TUINIEREN IN OUDE TIJDEN, deel 2 door M.A. Holtman.

Hier begint de geschreven tekst: Vermoedelijk uit de zestiende eeuw.

Item enen tractaet van gryffen ende planten

Om suptilick te griffen so nemt enen tacxken mit enen cnope dat sul gy vryngen ende doen hem de scorssen aff/ en oek den cnoep/ daer na legget in enen clove also groet als de greffe is Het sal seer corth wassen/

De gryffen wil wyngaert men is em schuldich to cloenen gelick ander boemen/ ende dan de gryffe steken in de clove/ Daer na dat to stoppen mit wasse ende binden boven wal/

Ist dat enen boem to lange beit mit wassen off frucht te dragen/ so maket enen gaet met eenigher in de groessten tack van der wortelen sonder dat gat doer to boren/ ende in dat gat dat gy hyer mackt suldy steken/ eenen droegen eyken stoeck ende latent aldus int gat meer dat hy sy gestoeppet wal mit wasse/ ende dan de eerde gewoerpen up de woertel so sal hy dat erste iaer dragen

Om te hebben persen twe maenden eer iemant anders/ men moetse greffen op ene moerbesien boom off up enen wijngaert struick.

Wo gy moegen hebben appelen in meniger maniren alden sommer lanck up den boemen tot alder hilligen to/ gryffyt de een in de andern te weten crieck in moerbesien

Om te doen dat criecken ende persikens goet soelt syn ende reken gelick goede speciën en de deer gelick in den smack/ en dat men se oek bewaren much to dat de neye weder an comen/ gryffyt men de moerbesien boom gelick voers. ys meer int gryffen so weket de gryffie in honnich ende doet daer to en lüttick speciën dats to weten groffels nagelen ghimber ende caneel/

Om toe doene dat hulst rosen dragen mach de van sinre natüeren lesen syn gelick de bladeren van de voers. huls altit wynter ende sommer nemet een frommer ende clofft den huls daer sul gy een brancke rose in doen totter woertelen to/ dan nemet een lüttiken mos en de doet dat daer umme tot dat syn natuer genomen hefft aen den huls/ dat sollen de rosen van der natuer syn

Om criken te hebben op diverse boomen goet to eten tot aller hilligen misse to/ gryffyt se op een moerbesien boom ende op enen willige boom

Wyl gy hebben groete mispelen twe mant eer enyge ander/ ende dat enen oek beter ys dan tuytich ander/ griffijt se up stoksbesie struck ende up enen moerbesie struck ende int gryffien neet de gryffien in honnich

Item wo men ene peren over enen jaer holden mach men sal nemen eelsout wal drüge dat sal men doen in enen vatken mede den peren met bedecken in sulker maneren dat de ene de ander niet en benake dan moet ment wal stoppen ende in enen droge platze doen op dat het sout neet verschen worde

So wanneer men dat nu gryffen wil voer dat alderbeste/ so sal men gryffien up den lesten dach van der maentschin eer de ander maent vernyget off in de cransten dage der inyge mane so en sal de boem gyn frucht dragen dan in derde jaer In den veerden dan so sal de boem gene vrucht dragen dan in den veerden jaer ende al so van anderen jare volgende/ en van vruchtbaren bomen salmen altit dat mos afftrecken

De gryffien van eenigen bome de gy gryffien wylt

De sulde gy affbreken up twe dümen na den holte dat is den olden holte/ daer na snydet aff van den knopen/ dat gy immer den olden knoep nicht neet enraket ende maket de greffe scherp totten merge vanne entrent II dümen lanck luttel myn off meer altoens laten den rugge mit der scorssen ende bereit se wal mit enen messe de tweede affgesneden/ ende gy soelt se so bereiden by de koepen/ dat de knoep wal sitte up sint hoeft daer he up gerysset wort/ datde gryffe gelick sta/ over alle siden/ te weten schorsse tegen schorsse wal voegende/ ende de gryffie daer men up gryffen wil de sal men nemen van den bome ten orienten wort staende/ ende als desse gryffie aldus wal to püntte so soelt gy nemen moes ende vette eerde ende bynde myt enen dunne dock

Isset enich boem de worme hefft off wormen losse frucht dracht gy solt den boem wasschen mit pysen van koygen ende etick so dat de twe deel pysse sy ende darde etick off de pysse mit asschen gemengt

Amandelen kersen creiken prümen de plantet men aldus/ legget de stenen hyr aff dre dagen ende dre nachte int water daer na seet se in de eerden so wanneer want se groen ende bekaume sind so suldy si int ander iaer daerna versetten.

van der stede up enen ander/ ende altoens wo gy se yet versettet so snydet boven aff de clene nygge ryseren/ sonder in den moerbare boem daer en sal men nycht aff snyden/ dat dat droge ys

Ist dat gy gummen hebben wilt van den amandel boem sclact in den boem eenen yseren nagel ende laet den lange in den boem aldy hefft men gummen van allen anderen boemen

Alle amandelen komen wal voert ist dat men se sunder schalen in moer offt verken dreckes dreck windet

Ist dat men enen dach lanck amandelen in edick lecht so werden so goet

Loeck salmen seeyen in November in witte eerde off in suarte ende dat saet salmen setten veer vynger dat ene van den anderen opt hogiste ende men sal dat eertrike suver holden dit sooldy seyn na der summer Om dat beste loeck to hebben ende oek dat grotteste vint men innersche de desse maneren hebben Dat syt up sunte Peters avent off dage seyn mit sunt Johans misse so knopet syt umme dattet nicht to hoege wassen solde ende onder te groter bliven ende in sunte peters dage in den oest trecken se dat uth

Van blomen tho planten off cruden

Dat lant daer men blomen planten sal off cruden setten wil sal al dus danig syn. Ist quaet eertrick so salmet vermaken ende plaetsen de stoven by enyge wateren. De sint de besten getempert/ ghen dinck wasset wal het sy mit regen water besprinckt

Planten

Planten wassen dick wils in plaetsen daer water lopet want de hette van der sunnen treckt hem de verscheit tot hem so waer de vetticheit ys dat is soetticheit. De wortelen van planten off blomen de salmen decken mit peerde messe off mit asschen besprengen so sullen se dunne schorssen hebben ende de vrucht sal veele zyn Stroet van eselen off van scapen ofte geyten en van allen iumeten dat sy van coyen desse maken vette hoeve Goede asschen sy goet t lochte ende dunnen mes is mit alles seer goet Het ys seer verbeteken op weyde om wal grass to wassen Ten is neet goed dat men vele ende dicke dicwils enen velt messen sal met drecke op enen tijt/ mer dickwils ende lüttick te meste dat ys seer goet

Nota van eynen acker

Enen acker de wateraafftich ys sal men meer messen als enen droegen/ dreck van vogelen ys bequeme allen lande omme to wynnen sunder genten Ghy soelt altons goet saet sayyen in goede aerden de quade cruden salmen wth trecket Syn daer oek stenen de sal men wthwerpen

De seyen wyl

Alle saet dat men seygen wil/ dat salmen seyen mit wassen van der manen Ende al dat men vijllen wil/ dat sal men vijllen int breken van der mane

Erfften wicken bonen to planten

Alle ertten wycken und der gelicke salmen in droghe eerden seyen/ meer boenen salmen planten off p setten in vuchtighe eerde op schone dagen als de wynt ys noerden dan ys best to seeyen

MEER DAN 20 EEUWEN STITSWERD BEKEKEN, deel 2, door M.A. Holtman.

Wierden mogen in Groningen nooit "terp" worden genoemd. Let eens op de volgende orde van woorden, zoals die voorkomen in de oude oorkonden van onze provincie. Tharpe, Thorpe, Dorpe en Dorp. Snapt U nou waarom wij ons niet aan zulke flauwekul wagen? Olterterp en Ureterp zijn wel dorpen, maar geen opgeworpen wierden. Dus een dorp is wat anders dan een wierde.

Naar de doorsnede te oordelen is Stitswerd altijd bewoond geweest. Onderaan was de mestlaag en daarop is een zodenlaag gelegd. En dan niet met een grote kraan. Zode voor zode is gestoken onder aan de wierde en door moeder de vrouw, of zouden de mannen het zelf hebben gedaan, naar boven gedragen en op de bestaande laag gelegd. En enkele eeuwen later is nogeens hetzelfde gebeurd. Blijkbaar is na de eerste ophoging de zee nog hoger gekomen en moest er opnieuw verhoogd worden. En men nam vermoedelijk de zoden van de kwelder die het dichtste bij was. Noordelijk van de kerk was de ophoging plotseling heel geel en zandig.

En in Kantens vond ik tijdens de bouw van de nieuwe school op een diepte van 1,50 meter in de bouwput een zandlaag van wel 30 cm. dikte aan de westzijde van de wierde. Dus dat was het Kaantster strand.

Op veel plaatsen is er geen verkleuring te zien in die zodenlaag. Maar voor Stitswerderweg 14 vonden we brandlagen die aflieden naar het onderoever. Blijkbaar was de bovengrond in gebruik geweest als weide en werd het afval verbrand op die weide. Meestal lag er een bouwvoor boven de zodenlaag met daarop weer een volgende zodenlaag. En vlak daarlangs liep dan het pad. Voor de theorie dat er in later eeuwen uitbreiding is gegeven aan de wierde pleit de stagnatie van de doorsnede bij de voordeur van Stitswerderweg 1 (opa Kobus), waarbij op de onderste bouwvoor plotseling een verhoging met zoden gemaakt was van bijna een meter. Ook aan de zuidkant van de wierde was deze ophoging te zien op het kruispunt.

Metaalvondsten werden er weinig gedaan. Derwin Schorren vond met de detector hoefijzers en een middeleeuwse bijl en Willem Holtman vond enkele muntjes uit de 12, 13 en 14e eeuw. Munten uit de Romeinse tijd of later uit de Karolingische tijd waren ondanks ijverig speurwerk niet te vinden. En zulke vondsten zijn op andere wierden in deze omgeving beslist niet zeldzaam te noemen. Bij de overige vondsten waren natuurlijk veel scherven op diverse dieptes, waaruit de ouderdom van die laag is op te maken. De munten kwamen allemaal uit de bovenste zodenlaag of de laatste verharding van de weg. En onderin die laatste verhardingslaag lag ook nog een standring van een Jacobakannetje. Vijftiende eeuws dus. Derwin vond bovendien een spinsteentje uit de 7 of 8e eeuw in de afgevoerde modder die bij Verboeket werd gedeponneerd. En een prachtig stuk gordelbeslag van rond 1600.

Bij het noordeinde van het hek voor de kerk was een asgat te zien met een doorsnee van meer dan anderhalve meter en ook meer dan een meter hoog. Het bijzondere hiervan was, dat ze niet geslecht was in die tijd, maar dat de zoden er overheen waren gelegd, zodat daar het hoogste punt van het dorp werd gevonden, als we de huiswierde van de kerk niet meerekenen. Deze is blijkbaar in later tijd afzonderlijk verhoogd en er was geen verband te zien met de voorgemelde zodenlagen.

Het moeilijke met de geschiedenis van Stitswerd is natuurlijk, dat er geen geschreven bronnen zijn uit de tijd van de stichting tot aan het jaar 1000. De Friezen uit die tijd waren analfabeet en pas bij de komst van het christendom rond de jaren 780- 820 kwam hier de kunst van het lezen en het schrijven. Vóór die tijd hadden de asega's misschien al wel het runenschrift gebruikt, maar hiervan is bijzonder weinig bewaard gebleven. Naar sommige historici menen is de oude Lex Frisonum (de oude wet der Friezen) rond het jaar 805 opgeschreven onder het bewind van Karel de Grote. Deze wet bevat veel christelijke elementen, maar ook nog heidense. Wat b.v. te denken van de volgende wet van onze geliefde voorouders: "Die een tempel opgebroken en daar iets van het heilige uitgeroofd heeft, wordt aan de zee gebracht en in het zand, hetwelk de vloed der zee pleegt te bedekken, worden zijn oren gespleten en hij wordt ontmand en de Goden welker tempels hij geschonden heeft opgeofferd".

Wilt U een solied, net en goedkoop Rijwiel ?

Vraag dan GEEN Immitatie maar uitsluitend

ORIGINEEL

„VEENO”.

**Indien deze niet ter Uwer plaatse in voorraad,
bestel het dan rechtstreeks van de Fabriek, met
opgaaf van Uw Leverancier en U is van
KWALITEIT tegen LAGEN PRIJS verzekerd.**